

Pokus o rekonstrukci nálezu denárů z konce 10. století z okolí Ústí nad Labem (z rukopisných poznámek E. Fialy)

JIŘÍ LUKAS

NL 72, 2017, s. 26–28

Reconstruction attempt in the case of the hoard of the deniers dating back to the 10th century found near Ústí nad Labem (Based on hand-written notes by E. Fiala)

The article offers a partial reconstruction attempt focused on the hoard of the Bohemian deniers struck under Boleslaus II (972–999) discovered in the surroundings of Ústí nad Labem sometimes before 1895. The reconstruction is based on analysis of older literature and the hand-written notes produced by the Czech numismatist Eduard Fiala.

🔑 *denier; find; Ústí nad Labem-outskirts [CZ].*

🔑 *denár; nález; Ústí nad Labem-okolí.*

V monumentálním díle, dobově podmíněném soupisu všech ve své době známých exemplářů českých a moravských denárů a brakteátů, vydávaném postupně v letech 1895 až 1897 Eduardem Fialou je pod číslem 317 uveden popis denáru Boleslava II. (972–999) typu ruka – kaplice Cach 1970 (dále jen C), č. 134.¹ Jako jeho majitel je zde uveden majitel pražské směnárny a významný český sběratel Emanuel Mikš s poznámkou: „*Den. nalezený blíž Ústí nad L.*“² Denár ražený v pražské mincovně někdy v průběhu druhé poloviny 90. let 10. století nese na lící straně štíhlou anglosaskou ruku, po jejích stranách je vyobrazen šíp a písmeno alfa. Opisová legenda má tvar: BIOLEZLAVSDVX. Na rubní straně je umístěna kaplice s nápisem DEVS pod lomenicí. V opisové legendě je uveden název mincovny a jméno „mincmistra“: PRACIVITNACVB.

Zmínka o místě nálezu mince neušla pozornosti numismatika Pavla Radoměrského, který lokalitu a rámcové určení nalezené mince zařadil v roce 1956 do druhého svazku soupisu nálezů mincí v českých zemích věnovaném

* PhDr. Jiří LUKAS, Muzeum hlavního města Prahy, jlukas@volny.cz.

¹ FIALA, Eduard: *České denáry*, Praha 1895, s. 253, č. 317, velikost: 20 mm, váha: 0,92 g. Popis denáru je obsažen již v rámci prvního svazku Fialova pokusu o soupis českých mincí a medailí: FIALA, Eduard: *Beschreibung böhmischer Münzen und Medaillen I*, Prag 1891, s. 31, č. 281. V obou dílech byl denár zařazen mezi ražby Boleslava III. (999–1002, 1003).

² O blízké spolupráci obou badatelů svědčí děkovná pasáž E. Fialy v jeho *Českých denárech*, s. 14.

období raného středověku.³ Záznam o lokalitě doplnil následující poznámkou: „před rokem 1895 u města za okolností blíže neznámých; český denár (1) Boleslava III. (999–1003) typu Fiala, Č. D., tab. IV. č. 15; r. 1895 ve sbírce Em. Mikše“. Podle uvedených údajů tedy nález sestával pouze z jediné ověřené mince a o zastoupení dalších denárových ražeb neexistují ověřitelné informace.

Popis varianty denáru typu ruka – kaplice C 134, včetně vyobrazení, byl poprvé uveřejněn kustodem numismatické sbírky Národního muzea Václavem Hankou v roce 1855 na stránkách časopisu Památky archeologické.⁴ I zde je jako majitel uveden Emanuel Mikš a lze právem předpokládat, že se jedná o stejný exemplář denáru, uvedený ve Fialově soupisu z roku 1895 a v Radoměřského soupisu raně středověkých nálezových lokalit. Důkazem může být rukopisná poznámka E. Fialy ve svázaném souboru všech Hankou uveřejněných tabulek, sloužícím autorovi Českých denárů při přípravě jeho monumentálního díla. Konvolut tabulek se po Fialově smrti v roce 1924 dostal do vlastnictví jiného významného českého badatele v oblasti numismatiky Františka Cacha, který jej v roce 1973 věnoval sběrateli českých denárů a pozdějšímu předsedovi České numismatické společnosti Jaromíru Lukasovi. Popisovaná kresba denáru C 134 (tab. IV/24) je doplněna tužkou psanou poznámkou E. Fialy: „E. M. Ausig“, což odpovídá poznámkám, doprovázejícím popis mince v Českých denárech. Stejná rukopisná poznámka E. Fialy („E. M. Ausig“) je však rovněž u kresby vedlejší mince – denáru Boleslava II. typu ruka – kaplice C 143 raženém v průběhu druhé poloviny 90. let 10. století ve vyšehradské mincovně.⁵ Na jeho lícní straně je umístěna štíhlá ruka mezi šípem a písmenem alfa. Opisová legenda uvádí jméno panovníka ve tvaru: BOLEZLAVSDVX. Na straně rubní mince je vyobrazena kaplice se sestavou písmen CHEU pod lomenicí. Opisová legenda uvádí ve zkomolené formě název mincovny, nikoli však jméno „mincmistra: VOZRRACTACE. Podle Hankových údajů pocházel denár rovněž „ze sbírky p. penězoměnce Mikše“.⁶ Uvedené údaje a časové zařazení ražby obou zmíněných denárů napovídají, že se může se jednat o zlomek početnějšího denárového souboru ukrytého na samotném konci 10. století v okolí Ústí n. L., nalezeného

³ RADOMĚRSKÝ, Pavel: *České, moravské a slezské nálezy mincí údobí denárového (10.–12. století)*, in: Nohejlová-Prátová, Emanuela (ed.): *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II.*, Praha 1956 (dále jen *Nálezy II.1*), s. 14, č. 1442.

⁴ HANKA, Václav: *Popsání i vyobrazení českých mincí*, Památky archeologické a místopisné 1, 1855 (dále jen *textu jen Hanka*), s. 369, č. 24, tab. IV/24.

⁵ HANKA, V.: *Popsání*, s. 369, č. 23, tab. IV/23.

⁶ Denár byl rovněž zahrnut do soupisových děl E. FIALY: *Beschreibung*, s. 31, č. 284; TÝŽ: *České denáry*, s. 253, č. 322, tab. IV/18 s poznámkou: „Denár z mincovny vyšehradské s nejasným jménem mincmistra“. Vlastnictví E. Mikše není ani v jednom z obou případů uvedeno.

před rokem 1855 a nezachyceného v odborné numismatické literatuře.⁷ Jeho součástí byly denáry Boleslava II. z pražské a vyšehradské mincovny (C 134 a C 143) ražené v průběhu druhé poloviny 90. let 10. století. Nález z okolí Ústí n. L. tak může rozšířit již existující řadu denárových souborů dokumentujících českou mincovní produkci v druhé polovině 90. let 10. století tvořenou nálezy z Prahy-Olšan uloženým do země po roce 1003 a odkrytým v roce 1853, z Hradce Králové ukrytým okolo roku 1015 a odkrytým v roce 1970 a dvěma dosud detailně nezpracovanými mincovními soubory odkrytými v Podlázkách (2011) a v Chýšti (2015).⁸

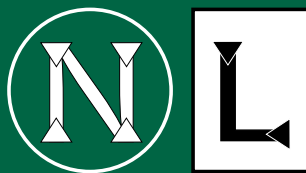
● □ 1: Rukopisné poznámky E. Fialy v tabulkách V. Hanky:

a) tab. IV/24; b) tab. IV/23; c) tab. IV/21.

⁷ Důkazem nám může být další rukopisný údaj z konvolutu Hankových tabulek týkající se vyobrazení denáru C 137 (HANKA, V.: *Popsání*, s. 369, č. 21, tab. IV/21 → FIALA, E.: *České denáry*, s. 253, č. 313). V. Hanka uvádí jako majitele E. Mikše. Rukou E. Fialy je u vyobrazení denáru poznamenáno: „E. M. Wolsan“. Rukopisná poznámka tedy odkazuje na blíže neprozkoumaný soubor denárů odkrytý v roce 1853 při orbě poblíž židovského hřbitova na Olšanech, tehdy „poblíž Prahy“: FIALA, E.: *České denáry*, s. 160, č. 325, tab. IV/19, č. 358, tab. V/3. V nálezů byly zastoupeny podle Fialových údajů české denáry Boleslava II. C 132 a C 142 a denáry knížete Vladivoje C 217 a C 220. Případné zastoupení denáru C 137 v nálezovém celku je tedy poměrně logické a nijak nevybočuje z časového zařazení ražby zmiňovaných denárů do konce 90. let 10. a prvních let 11. století. K nálezů srovnej Nálezů II.1, s. 15, č. 1445.

⁸ K nálezů z Prahy-Olšan srovnej poznámku 7. Nález z Hradce Králové nebyl dosud odborně zpracován, k údajům o zastoupení jednotlivých denárových typů srovnej: CACH, František: *Nejstarší české mince IV. Dodatky*, Praha 1982, s. 12, č. 505. K nálezů z Podlázek (okr. Mladá Boleslav) srovnej POLANSKÝ, Luboš: *Podlázky*, in: Smejtek, Lubor – Lutovský, Michal – Militký, Jiří: *Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách*, Praha 2013, s. 261–262. K nálezů z Chýště (okr. Pardubice) srovnej LUKAS, Jiří: *Nález českých denárů v Chýšti*, in: Nekvapil, L. (red.): *Denárový poklad z Chýště*. Katalog unikátního nálezů českých mincí z konce 10 století, Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2016, s. 9–24.

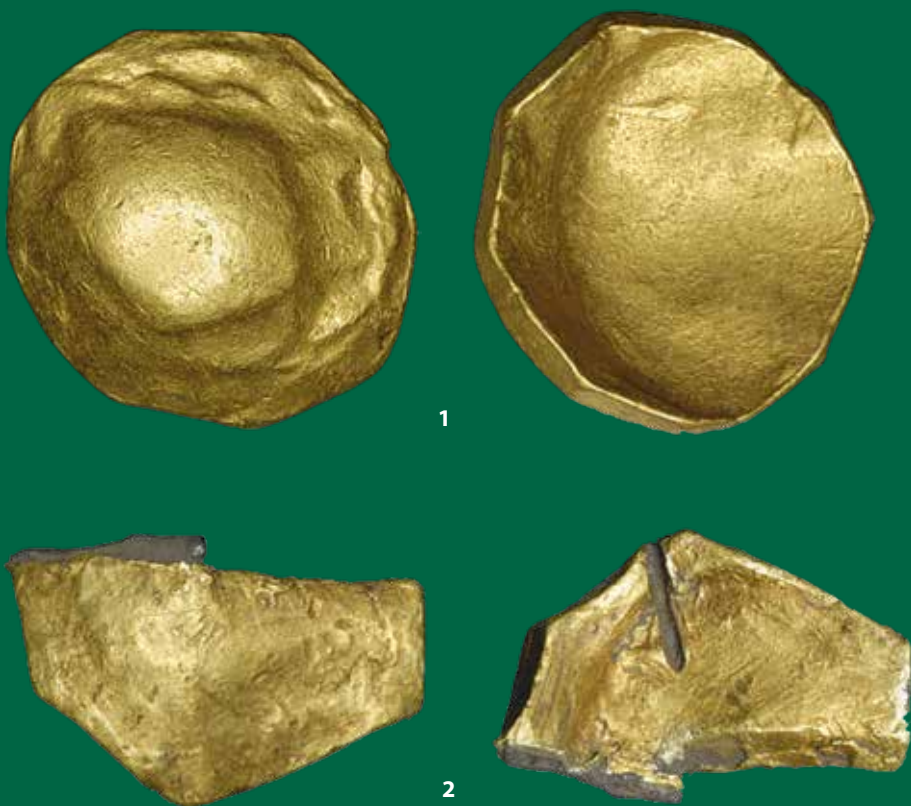
NÁRODNÍ MUZEUM
ČESKÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST

Numismatické listy

72 • 2017 • 1-2

Vyobrazení k článku Július FRÖHLICH, *Počiatky lopatkovitých statérov púchovskej kultúry a prvé známe dobové falzum z mincí tejto skupiny*, s. 3–9.

- ■ **1: Typ predchádzajúci lopatkovitým statérom** zo sídelného priestoru nositeľov púchovskej kultúry na severozápadnom Slovensku. Zväčšeno 3:1.
- ■ **2: Časť dobového falza lopatkovitého statéra** z oblasti nositeľov púchovskej kultúry. Zväčšeno 3:1.

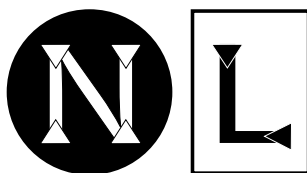
Titulní strana:

Vyobrazení k článku Jan VIDEMAN, *K postavení tzv. imitativních ražeb v počátcích českého (a moravského) mincovnictví v 10. století*, s. 10–25.

- ■ **B-01: KOURIM** (okr. Kolín), před 1999. Imitativní denár 3bodového typu. Sběrka: Národní muzeum. Foto Luboš Polanský. Zväčšeno 3:1.

NÁRODNÍ MUZEUM
ČESKÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST

Numismatické listy

72 • 2017 • 1-2

Vedoucí redaktor / Chief Editor: Luboš POLANSKÝ.

Redakční rada / Editors: Marek CAJTHAML, Petr HAIMANN, Dagmar KAŠPAROVÁ,
Michal MAŠEK, Jiří MILITKÝ, Věra NĚMEČKOVÁ, Vlastimil NOVÁK,
Borys PASZKIEWICZ, Zdeněk PETRÁŇ, Jiří SLÁMA, Eduard ŠIMEK,
Jan VIDEMAN, Petr VOREL.

Jazyková redakce / Language Editor: Lenka VACINOVÁ.

Redakce / Contact Address: lubos_polansky@nm.cz • 224 497 283.

Anglická abstrakta a resumé překládá / English abstracts and summaries translated
by Gabriela & Vlastimil NOVÁK.

NÁRODNÍ MUZEUM

Vydává: Národní muzeum ve spolupráci s Českou numismatickou společností.
Technická příprava a grafická úprava: Quattro-Production s. r. o.
Tisk: Kleinwächter Holding, s. r. o.

Přímý prodej zajišťuje stánek v Nové budově Národního muzea. Distribuci povinných výtisků,
výtisků pro předplatitele a distribuci volných výtisků zajišťuje Obchodní oddělení,
Národní muzeum, Vinohradská 1, 110 00 Praha 1, telefon 224 497 159, fax 222 246 047
(ze zahraničí: telefon +420 224 497 159, fax +420 222 246 047), e-mail: publikace@nm.cz.
Zde se přijímají i objednávky předplatného, z ČR i ze zahraničí a poskytují informace o cenách
předplatného. Členům České numismatické společnosti zasílá Česká numismatická společnost,
Arménská 1372/10, 101 00 Praha 10 – Vršovice, telefon 271 730 775.

Vychází dvakrát ročně jako dvojčíslo.

Redakční uzávěrky jsou 1. dubna a 1. září.

Pokyny pro autory najdete na www.nm.cz/publikace.

© Národní muzeum, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1.
ISSN 0029-6074 (print), 2533-5650 (online), MK ČR E 568.